

A BUDAI VÁR

(LAPOK RÉGI ÉS ÚJ TÖRTÉNETÉBŐL)

4.

A felbecsülhetetlenül nagy világháborús pusztulásból egy lehetőségünk adódott: a házak romjai alól, a szétlőtt falfalak mögül előbukkant sok, Zsigmond, Mátyás korabeli épületrész maradványának felszínre hozása. Valószínű, hogy az épületrész az 1686. évi ostromnál omlott le, s amelyre a következő évszázadok során új meg új épületeket építettek vagy a maradványokat felhasználták új építkezéseknél. (Igy olcsóbb volt és egyszerűbb az építkezés.) Házak, kertek, öt-hét méter magas földtöltések borították be Zsigmond és Mátyás középkori városát: a Várat. A felszabadulás után mintegy 65 ezer köbméter földet mozgattak meg, hogy kiszabadítsák a középkori épületek maradványait az évszázadok alatt rájuk borított földtömeg alól.

Nem volt benne fantázia?

A középkori épületek maradványairól korábban is tudtak a régészek, csak hogy 1945 előtt elképzelhetetlen volt a középkori városrész, a mélyen fekvő rommaradványok feltárása; annál is inkább, mivel a palotát a kormányzó lakta. A városnegyed házainál ugyanez volt a helyzet, egyik háztulajdonos sem járult volna hozzá ahhoz, hogy ép házat felbontsák, udvarát felássák. Itt-ott megtörtént, hogy régészek, építészek véletlenül — például csatornaépítés alkalmával — rábukkantak középkori romokra.

A legérdekesebb eset az újkori palota építésénél történt. *Hauszmann Alajos* — a második világháborúban elpusztult újkori királyi palota egyik alkotója — *Györgyi főmérnökkel* együtt a palota alapozásánál megtalálta a középkori palota déli nagytermeinek egyik pillérét. Körül is vette téglaköppennyel, de többet kezdeni nem tudott vele. Nem barbarizmusból, hanem egyszerűen azért, mert nem volt módja a további feltárára. A mai Vár-múzeum egyik legfőbb látványossága az azóta feltárt és helyreállított déli nagyterem.

Igy kezdődött

A felszabadulás után az első tendő a Várpalotában és a lakónegyedben is a romtalánítás volt. Kisvasutat építettek és azzal szállították le a törmeléket a Vérmezőre. Annyi volt belőle, hogy a hatalmas térség medrét fel lehetett vele tölteni. A törmelékkel együtt, sajnos, itt-ott pótolhatatlan értékek is eltűntek. Sokat a MEH-nek adtak el, például díszes rácsokat, vereteket, bronz ajtócskákat. Így veszett kárba a többi között az István-szobor ke-

rítésének két ajtaja (80 forintért vették át, később 20 ezerért kellett újra elkészíteni).

A romok eltávolítása után persze az állagmegóvásról is gondoskodni kellett, de ezzel együtt megkezdődhetett a feltárás is. Már 1945. október 23-án, a Fővárosi Közmunkák Tanácsa ülésén olyan irányelveket hoztak a budai Vár köz- és magánépületeinek helyreállítására, amelyek nagyjában-egészében meghatározták az egész későbbi munkát. Ezért is érdemes idézni belőlük néhány mondatot:

„A Vár továbbra is zárt, egységes jellegű... alacsony épületekből álló és a fennmaradt történelmi épületek érvényesülését hangsúlyozó negyedként tartandó fenn... Az épület homlokzatában, tömegében és arányaiban az egész Vár történeti épületeinek túlsúlya által meghatározott városképhez illeszkedjék. Ez nem jelent archaizáló kötelezettséget, hanem áthidaló összhang teremtetését célozza... Nem másolni azt, ami megvolt, nem kísérletezni annak életre keltésével, ami elpusztult, még kevésbé »új régiót« alkotni... meg kell vizsgálni azokat az épületrontó, értéktelen hozzájárásokat és műemléket sértő átalakításokat, amelyek az idők folyamán az épület eredeti képét kiforgatták, elcsúfították.”

Egyetlen gótikus városunk

Az elsők között jelent meg a romos várnegyedben *dr. Gerevich László*, aki mindenekelőtt a gótikus műemlékeket kutatta.

Czagány István építész mondja: — *Jelszó lett a Várban dolgozó építészek, régészek, „műemlékesek”, munkások között Gerevich László mondása: „Budavára az egyetlen gótikus városunk”.*

Gerevich László így emlékszik most vissza a kezdeti időszakra:

— Először 80 ezer pengőt kaptunk, mégpedig az Akadémiától. Ez fedezte a középkori Várkapolna és a nagyterem egy részének feltárását, amelyet 1954-ben fejeztünk be. A munkához nagy kedvvel fogtunk, mert tudtuk, hogy a XIV–XV. században Budavára Közép-Európa egyik legfontosabb gazdasági és kulturális központja volt, messze földről ide vonzotta a legkiválóbb mestereket. Bűn lett volna továbbra is veszendőben hagyni, amit kezük munkájából még meg lehetett menteni.

A Vár ujjáépítésében nagy részt vállalt *Meczner Lajos* építész. Még saját pénzéből, „zsebből” is fizette a munkásokat a számukra akkor teljesen újszerű, nehéz, kényes feladatok elvégzésénél. Azt mondják, éjjel-nappal dolgozott, egy parányi, komfort

nélküli szobában lakott, ott is halt meg. A ház falán ma emléktábla van.

Milyenek lehettek a kertek?

Dr. Gerő László egyetemi magántanár is kezdetől fogva kivette a részét a helyreállításból. Hogy mi készítette erre a munkára, arról így vall:

— Mindig az motoszkált bennem, micsoda feladat: nemcsak egy műemléket helyreállítani hanem egy egész városrészt. Városméretben gondolkodni! A tragikus háborús pusztulás után alkalom nyílt rá. És arra is hogy végre eltüntessük azt, ami értéktelen, talmi pótlék, s amúgy is félig-meddig elpusztult az ostrom alatt. Csupa izgalmas probléma adódott: merre vezettek a palota útjai, milyenek lehettek a középkori kertek? Valóságos varlogást alakítottunk ki, tengemnyi régi metszetet, rajzot, leírást, családi levelezést tanulmányoztunk át, s főleg: más régi várak építését, berendezését is tanulmányoztuk, szerte az országban, de külföldön is. Nem mindegy, hogy a Várba látogató közönség milyen emlékekkel gazdagodik a feltárt és helyreállított középkori várbeli romok megtekintése után. Korhú kertek nélkül a hangulat, az atmoszféra, az élmény nem lehet teljes. Még azt is kutattuk: milyenek is lehettek egykor a kertekben a divatos virágok, a virággyagok? Korabeli festményeket tanulmányoztunk, amelyekben ugyan a kert csak másodrendű téma volt, de például a festményen ábrázolt ablakon át kilátás nyílt a középkori kertre.

A mi házuk a mi várunk

Az új feladat új munkamódszereket teremtett. A szakemberek mint egyik bravúros teljesítményről szokták a *Vörös Sün* nevű ház restaurálásáról. (Egyébként valaha itt volt a Vár egyetlen vendégfogadója, itt tartották a bálakat és az első színelőadásokat.) 1945 után a teljesen szétmálló földszinti falakat *Boros Lajos* építész társaival úgy cserélte ki, hogy nemcsak az emelet maradt érintetlen, de megtarthatták alattuk a földszinti boltózatát is. A Tárnok utca 14-ben pedig az egész házból csak egy 25–50 centiméter vastag héj maradt meg, a többi a föld alatt négy-hat méter mélységig el kellett bontani, — a középkori maradványokat mégis megtartották.

Új volt a munka szinte minden háznál a szakmunkások számára is.

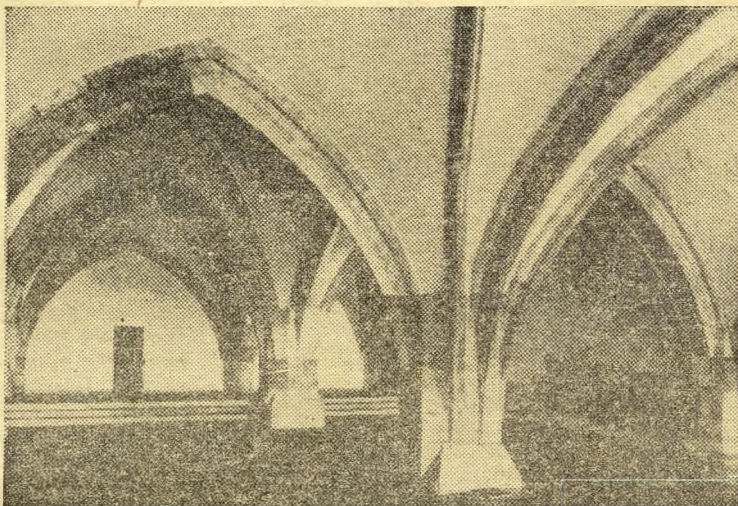
— Miért kell egy falat vagy egy boltívet egyenetlenül falazni, amikor egyenesen is lehetne? — kérdezték a munkások, de szívesen tanultak, s mint az építészek, a régészek tanúsítják: rengeteget segítettek a problémák megoldásában.

— Mi lehetett és lehet ma is az eredmények nyitja? Úgy gondolom, erre az a kis történet ad jó választ, amelyet most *Dragonits Tamás* építész elevenít fel:

— Egy kisebb csoporttal az egyik, általam tervezett, helyreállított épületet néztük. Beszéltünk, s én azt mondtam nekik: ez az én házam! Csodálkoztak, majd valamelyikük azt mondta: — Az előbb volt itt három férfi. ők is azt mondták, hogy ez az ő házuk. Még nem is mentek messzire, éppen ott vannak. — Odanézem: egy kőműves, egy ács és egy vízvezeték-szerelő volt a kivitelező vállalatból. Igazuk volt. A mi házuk a mi várunk.

György István

(Folytatjuk.)

A Zsigmond-kori helyreállított nagyterem.